

*Terbovens aksjon mot universitetet i Oslo,
etter Aula-branden.*

Det riktige er at aksjonen ikke var klarert av Hjemmefrontens ledelse , som derfor måtte improvisere og først fikk sendt ut varsel til studentene om å gå i dekning " i løpet av noen tidlige morgentimer " den 30.november 1943. (Tore Gjelsviks bok Hjemmefronten - side 131).

Det er så at den motstandsgruppe som foretok brannstiftelse i Aulaen den 28.november 1943 var med i utgivelsen av London Nytt og at det i presseomtale er hevdet at aksjonen var godkjent av HL gjennom pressesjefen , men Tore Gjelsvik har i fotnote 323 til sin bok opplyst at hverken Herlov Rygh eller hans etterfølgere fremmet noen gang planer om en slik aksjon gjennom Tore Gjelsvik. Han føyer til: "Vi som satt sammen på min hybel i Bogstadveien natten til 30.november 1943 , var overbevist om at brannen var en provokasjon av Gestapo ".

Med mitt kjennskap til Tore Gjelsvik fra Studentenes Idrettsforening før krigen , mener jeg det ikke er grunn til å trekke hans ord i tvil.

Videre sikter jeg til følgende konklusjon i ~~artikkelen~~ i Folk og Land:

" Vi kan takke professor Adolf Hoel for at straffetiltakene ikke ble langt større. Han gikk åpent mot Terbovens egenmektige avgjørelser , og uredd satte han igang et redningsapparat som vi neppe opplevet maken til under okkupasjonen.

Uten på noen måte å ville redusere Adolf Hoels innsats , vil jeg peke på at når det gjelder studentarrestasjonene , avsluttes domspremissene i Hoels sak slik:

" Av de arresterte studenter ble også henved halvparten løslatt.
" Tiltalte påstår dog ikke at dette alene kan tilskrives ham ,
" idet forskjellige hensyn kan ha spilt inn for tyskerne. Tiltaltes handlemåte blir allikevel like fortjenestfull og til-

" talte fortjener all honor for det arbeid han da utførte ".

Det var da også andre enn Adolf Hoel innen NS som ved anledningen gikk sterkere ut mot Terbovens aksjon og satte igang arbeid med frigivelse av studentene. Til din og Instituttets orientering meddeles følgende:

1. Som nevnt i Sverre Hartmanns bok " Kritiske faser i Norges historie under annen verdenskrig " (side 158), gav Terboven i møte på Skaugum sent søndag kveld den 28. november 1943 med Fehlis og andre representanter for SD , beskjed om at han vill skyte hver tiende student. Sjefen for det tyske sikkerhetspoliti truet da med å trekke seg tilbake hvis trusselen ble gjennomført. Videre ville Terboven stenge både Universitetet i Oslo og den tekniske høyskolen i Trondheim. - Når straffetiltakene i anledning Aula-brannen ikke ble så drastiske , hadde vi altså i første omgang Fehlis å takke for det.

2. Videre fremgår av samme side i nevnte bok at sjefen for avdeling III i SD , Herbert Noot , brøt Terbovens ordre om at intet om aksjonen mot studentene i Oslo skulle meddeles til Berlin. Ved å sende en advarsel på fjernskriveren til sin sjef Ohlendorf, som var en steil motstander av Terboven og dennes politikk. Denne advarsel nådde riktignok ikke frem i tide , men den viser at avdeling III i SD , som blandt ^{annet} arbeidet med forholdet til NS og Hirden , var mot Terbovens aksjon. I denne forbindelse nevnes at Richard Dehn var Herbert Noots nærmeste medarbeider i avdeling III og en skiløpervenn av meg. Han bodde forøvrig som leieboer hos meg på Lillevann.

3. Da tyskerne arresterte studenter de kom over på gaten utenfor Universitetet , i auditorier, på lesesaler , spisesteder og hybler ved 11-tiden den 30. september 1943 , fikk jeg kjennskap til razziaen i starten. Ved at min yngre bror ble arrestert på Karl Johan , men straks sluppet fri ved å legitimere seg som frontkjemper , hvoretter han straks oppsøkte meg i Oslo Rådhus og gav rapport. Jeg oppsøkte da omgående Richard Dehn på hans kontor i SD og gav beskjed om at hvis ikke aksjonen mot Studentene ble innstillet og studentene sluppet fri , måtte jeg melde meg ut av NS. Dehn bad meg vente på sitt kontor mens han kontaktet sin sjef og kom etter en tid tilbake og meddelte:

Ordren om å innstille aksjonen mot studentene ville gå ut snarest mulig. Dehn hadde fått fullmakt til å reise til Berlin som kurer med sikte på å utvirke ordre fra Hitler om frigivelse av alle de

Lars Forberg

arresterte studenter. Foreløbig gjalt det å slå en bresje i arrestasjonene ved i første omgang å få løslatt alle studenter som var positivt politisk innstillet. I det øyemed gav Dehn meg beskjed om at jeg løpende kunne innlevere lister over arresterte studenter på hans kontor , påføre disse min politiske garanti , hvoretter han ville gi påtegning på listene om at han kjente meg og gikk god for de studenter jeg krevet løslatt. Etter tilsagn fra " Der Chef " ville så studenter på listene bli frigitt.

Jeg bemerket dertil at jeg ikke kunne gi meg ut på å granske hjerte og nyrer , at jeg ville ha alle arresterte ut , hvortil Dehn svarte at han var innforstått med det og at min garanti forsåvidt bare var en formsak, idet han regnet med at han ville lykkes i sin misjon til Berlin. I denne forbindelse nevnte han at han kjente Himlers hustru og hadde andre gode kontakter i Berlin.

Til bruk for sitt arbeid med å få frigitt alle de arresterte bad han meg om å sette opp et PM , hvor jeg kunne uttrykke meg helt fritt om mitt syn.

4. På min veg tilbake til Rådhuset støtte jeg på hjørnet av Drammensveien på nåværende høyesterettsadvokat Paul Røer , som den gang var student og gruppeleder for NS- studentene. Han hadde rådet sine medstudenter til å bli på lesesalene istedet for å ta hensyn varselet om å gå i dekning. Dette gikk nemlig ut på at det fra ledende NS-hold var oppgitt at samtlige studenter skulle arresteres og føres til konsentrasjonsleir i Tyskland. Paul Røer mente tyskerne ikke kunne finne på noe slikt og at hvis ledende NS-hold hadde kjent til det , så ville han fått beskjed. - Så viste det seg at de andre studentene ble arrestert , mens han ble sluppet fri. Nå mente han at han hadde intet annet å gjøre enn å melde seg ut av NS.

Jeg fortalte ham imidlertid hva jeg hadde oppnådd i SD og bad ham bli med meg tilbake til Richard Dehn , for å få dette bekreftet. Paul Røer så gjorde og tok på seg også å utarbeide, ved hjelp av sine ~~kontakter~~ kontakter på Universitetet, lister over arresterte studenter for videre levering til Dehns kontor.

5. I rådhuset gav jeg rapport til min daværende sjef ordfører Fritz Jenssen , som var enig i at Oslo kommune stillet seg bak kravet om å få frigitt alle studentene. Videre ringte han straks opp partiminister Rolf Jørgen Fuglesang for å få NS til også å slutte opp om kravet , hvilket også skjedde. Partiet var forøvrig kjent med utviklingen ved at Sverre Åstorp^{x)} i Hirdstaben tilfeldigvis befant seg på Karl Johans gate da razziaen utviklet seg , og

*x) Åstorp har fortalt meg detaljert om det som hendte og hvordan han fikk mange ut fra sperringen.
Bjørn Østling.*

var like forbauset som Paul Røer og meg over Terbovens aksjon , men straks rapporterte denne videre til sin overordnede. Jeg nevner dette som bevis for at aksjonen mot studentene kom ennå mer overraskende på NS enn på Hjemmfronten. Denne fikk nemlig varsel fra Theodor Steltzer i Wehrmachts transportkommando , gjennom Arvid Brodersen til Tore Gjelsvik , om kvelden den 29.november 1943.

6. Samtidig med at Fritz Jenssen ved telefonhenvendelser til andre fremtredende i NS mobiliserte disse med sikte på krav om løslatelse av studentene , satte jeg de to juridiske sekretærer Kobberstad og Schei isving med to oppgaver:

I Ringe rundt til kommunale etatssjefer for gjennom det kommunale apparat å samle inn oppgaver over arresterte studenter , idet jeg intet nevnte om at de måtte være positivt politisk innstillet.

II Utarbeide hvert sitt PM om sine syn på studentarrestasjonene som grunnlag for momenter til mitt PM til SD samme dag.

7. Dette leverte jeg til Richard Dehn før kontortidens slutt den 30.november 1943 , sammen med den første liste over arresterte studenter. Og hver dag fremover løpende lister. Dehn mottok også løpende lister fra Paul Røer , som jeg måtte påføre min garanti , for at Dehn kunne gi dem sin påtegning. Som han sa - fordi, jeg jo ikke kjenner Paul Røer. " Hvor mange hundre navn det var på Rørs og mine lister kan jeg ikke huske. Det interesserte meg heller ikke den gang.

8. Ifølge Aftenposten 1.desember 1943 erklærte Rediess i Aulaen om ettermiddagen 30.november 1943 at Quislings forbønn hos de tyske myndigheter hadde avverget langt skarpere forholdsregler mot studentene. For det første at kvinnelige studenter slapp arrestasjon og kunne reise hjem. For det annet at lojale studenter på hurtigste måte , om mulig allerede samme dag , ville bli løslatt. At de skulle få anledning til å fortsette sitt studium. At de øvrige studenter ikke ville bli sendt til en konsentrasjonsleir , men anbragt i en særlig leir i Tyskland.

I denne forbindelse nevnes at Terbovens opplegg ikke bare hadde vært å arrestere samtlige studenter i antall flere tusen i Oslo og skyte hver tiende student - altså flere hundre. Ifølge brev fra Terboven til Martin Bormann , ville Terboven foreslå for Himmler å utdanne de norske studenter en kortere tid i en leir i Tyskland , for at de senere kunne " gjøre en innsats ved å bekjempe partisaner i Russland , eventuelt gjøre en annen nyttig innsats til fremme av Europas sak ". (Hartmanns bok side 163).

9. Da Richard Dehn kom tilbake fra sin tur til Berlin fortalte han at det var lykket å få Hitler til å gå med på at alle de arresterte studenter skulle frigis. Men så protesterte Sverige offisielt gjennom sin diplomatiske representasjon i Berlin overfor Ribbentrop mot studentarrestasjonene i Norge. Dermed kom saken igjen i en ny og verre stilling ut fra norske interesser. Hitler hadde vært villig til å omgjøre Terbovens beslutning, til å bøye av overfor krav fra NS, men han kunne ikke bøye av for Sverige. Og slik ville det bli seende ut at han gjorde, om han fastholdt sin bestemmelse om å la de norske studenter slippe fri. Derfor måtte aksjonen gå sin gang, men Hitler hadde bestemt at Terboven ikke fikk sette sine drastiske planer ut i livet. De ville ikke bli sendt til Russland for å kjempe mot partisaner eller på minekomandoer. Isteden til opphold i Tyskland under frie forhold med blandt annet adgang til å studere ved tysk universitet. - Dehn hadde fullmakt fra sin sjef til å tilby meg å reise til Tyskland sammen med de studenter som ikke ville bli sluppet fri, for å kontrollere at de fikk slike fordeler fremfor andre fanger. Jeg skulle i det øyemed utrustes med SS-offisersgrad og uniform samt fullmakter fra både SD i Norge og Tyskland.

Jeg avslo dette tilbud og å medvirke til flere søknader om løslatelse siden slike nå bare kunne skje på grunnlag av positiv politisk innstilling, en betingelse som nå var blitt innskjerpet pånytt og ikke lenger bare skulle være en formsak.

10. Isteden ble fylkesfører i Oslo og landsstudentleder Rolf Holm skjaltet inn, for å veie studentene på gullvekt: Hadde den eller den student latt være å hilse på NS-studenter? I fortsettelsen til studentene ble sendt ut av landet, kunne Holm delta i møter hos dr. Ohm i avdeling IV av SD, for å drøfte krav om løslatelse av studenter. Fra et slikt møte har Adolf Hoel fortalt meg at Ohm gikk til angrep ~~til~~ på meg og mine lister, fordi det viste seg at to navn der - Gregers Gram og Munthe Kaas - var agenter for secret service. Og at det hadde vist seg at disse ikke var arrestert. Holm falt meg da ifølge Adolf Hoel i ryggen med å erklære at man ikke kunne stole på Leiv Storhaug.

11. Helt ufarlig var slik unnsigelse av meg fra partiet ikke. Jeg ble innkalt til Richard Dehn som konfronterte meg med at jeg hadde gitt personlig garanti for secret service agentene Gregers Gram og Munthe Kaas og derved bragt ham i den uholdbare stilling at han som tjenestemann i SD hadde garantert politisk for

secret service - agenter. Hans forfremmelse var derfor stillet i bero på ubestemt tid, og han hadde søkt om overføring til Østfronten. - Avdeling IV hadde krevet meg arrestert, men det var lykket ham hindre dette på betingelse av at samtlige eksemplarer av mitt PM om studentarrestasjonene ble ødelagt. Kom innholdet av det ut, f.eks. over London radio, ville jeg bli skuddt. Riktignok var jeg lovet uttale meg fritt. Og det var svelget i SD at jeg hadde bemerket at tyskerne ved sin aksjon mot studentene ikke sto tilbake for russerne, snarere tvert om. Enda ^{verre} var det at jeg hadde bemerket at jeg i mitt studium av retts historien ikke hadde støtt på maken til rettspraksis, siden babylonsk rettshistorie. Også det hadde man den gang svelget. Men med attest for positiv politisk innstilling til secret service var jeg gått forlangt. - Tilslutt meddelte Dehn meg at han hadde i oppdrag fra Der Chef å gjøre meg oppmersom på at jeg måtte slutte med mine ~~oppdrag~~ angrep på Terboven. Vel kunne han av og til gå langt, men tross alt var det ingen annen tysk forvaltningssjef i besatt område som utrettet mer for de tyske soldater, enn Terboven.

12. Da jeg en tid senere fra Quisling, gjennom fylkesfører Rolf Holm, fikk tilbud også fra partiet om å reise til Tyskland sammen med studentene, for på vegne av NS å kontrollere at de norske studenter der fikk de særlige vilkår som var lovet, takket jeg nei.

Opplysningene ovenfor kan sjekkes gjennom de navn som er nevnt. Såvidt vites lever fremdeles Richard Dehn, Herbert Noot, Paul Røer, Rolf Holm, Truls Kobberstad og Karl Schei. I dommen over meg er fastslått at jeg senhøstes 1943 gjorde en betydelig innsats for å få frigitt arresterte studenter og med godt resultat. Men jeg fremla ikke alle opplysninger nevnt ovenfor, bare en erklæring fra Karl Schei. = Paul Røer har fått omtrent samme attest som meg i sin dom. - Vi var nok begge i denne sak i langt mer sentral stilling, enn Adolf Hoel. Som tyskerne hadde beregnet respekt for. Blandt annet kalte dr. Hühnhauser i Reichskommissariat ham for "Der alte Weinachtsnisse". Og Hoel sendte professor Klaus Hansen og meg til dr. Schneider i RK for å utvirke frigivelse av rekvirert universitetseiendom. Som han sa, fordi han hadde erfaring for at vi kunne oppnå mer hos tyskerne enn ham.

Med vennlig hilsen

Leiv Stenhaug
Leiv Stenhaug